

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE AL
ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 347.2(478)(043.3)

CTITOR NATALIA

**ESENȚA DREPTULUI DE PROPRIETATE PRIVATĂ ȘI
REGLEMENTAREA ACESTUIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA.**

SPECIALITATEA: 553.01 – DREPT PRIVAT (DREPT CIVIL)

Autoreferatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2015

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei Drept al Antreprenoriatului a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:

Eugenia Cojocari, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. BĂIEȘU Aurel, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. DANDARA Liliana, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului Științific specializat:

1. COJOCARU Violeta, **președinte**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. SOSNA Boris, **secretar științific**, doctor în drept, conferențiar universitar
3. SMOCHINĂ Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. TEACĂ Ilie, doctor în drept, conferențiar universitar
5. ROTARU Ilie, doctor în drept, conferențiar universitar
6. SADOVEI Nicolae, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la data de 29 februarie 2016, ora 16.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 18 553.01 - 02 din cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, adresa: MD 2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Academiei de Științe din Moldova și pe pagina WEB a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la _____.

Secretar științific al Consiliului Științific specializat,
SOSNA Boris, doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific,
COJOCARI Eugenia doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor:
CTITOR Natalia

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea problemei abordate. Dreptul de proprietate privată rămâne a fi, până în prezent, cea mai discutată instituție a dreptului civil, reeșind din etapele istoriei sale de dezvoltare considerabile. În Republica Moldova, care trece prin etapele de aderare la Uniunea Europeană, spiritul timpului este agitat de chestiunea proprietății [2; p. 43]. Acest lucru este de înțeles, deoarece în ultimele secole atitudinea față de proprietate și existența sa, ca fenomen și ca instituție juridică, s-a schimbat radical: de la reflectarea particularităților feudale de reglementare a raporturilor de proprietate – la asigurarea stabilității durabile a proprietății private în condițiile economiei de piață. Astfel, noile cerințe ale dezvoltării sociale explică interesul sporit față de dreptul de proprietate privată [15; p. 11].

Constituția, care reprezintă nu numai o simplă totalizare a victoriilor și împlinirilor societății, dar și propune noi perspective de dezvoltare pentru societate și stat, reprezentând un program de activitate, consfințind principiile fundamentale ale întregii vieți economice, politice, sociale și juridice ale statului [1; p. 7], nu trece sub tăcere tema proprietății private. De altfel, în orice societate, proprietatea privată, ca parte a relațiilor de producție, reprezintă o instituție fundamentală, care-i definește sistemul economic și social.

După cum susține profesorul Ugo Mattei în lucrarea “Principiile fundamentale ale dreptului de proprietate” [20; p. 172], în termeni abstracți, limbajul Constituției ne spune foarte puțin despre ceea ce vor îndeplini factorii instituționali în privința opțiunilor practice legate de drepturile de proprietate.

Procesul de integrare europeană a Republicii Moldova este indispensabil de mecanismul de aderare a Moldovei la spațiul cultural și juridic unic al țărilor europene, ceea ce presupune comunitatea institutelor de bază ale societății. Dreptul de proprietate privată este unul dintre ele, respectiv, regimul juridic al acestei instituții trebuie să fie stabilit expres prin acte normative. Standardele europene în domeniul dreptului de proprietate privată trebuie să fie unice pentru toată Europa, inclusiv și pentru Republica Moldova.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Pentru prima dată în Republica Moldova, la 22 ianuarie 1991, Parlamentul Republicii Moldova aprobând Legea cu privire la proprietate nr 459 – XII (abrogată la 30.03.2007), prin capitolul 2, a reglementat (respectiv – a instituționalizat) dreptul de proprietate privată în statul nostru.

Nici la acea etapă și nici acualmente legislația Republicii Moldova nu conține definiția dreptului de proprietate privată. Atât art. 315 din Codul civil RM, cât și art. I din Legea nr 459 - XII enumeră doar împuternicirile proprietarului, fără a defini acest drept. Art. 315, alin. (1) din Codul civil RM stipulează: „Proprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”. Astfel, Codul civil RM nu relatează nimic despre elementele – exercitarea dreptului de proprietate în putere proprie și interes propriu, ce caracterizează dreptul de proprietate privată și delimitează împuternicirile proprietarului de cele ale altor persoane. Evident, că în CC RM se reglementează dreptul de proprietate nu și particularitățile dreptului de proprietate privată, care, din punct de vedere al autorilor codului civil al RM, nu ar trebui să existe.

În prezent, instituția dreptului de proprietate privată trece prin transformări esențiale în structura sa: crește rolul proprietății asociate, se aprofundează procesul „individualizării” regimurilor juridice ale dreptului de proprietate, reieșind din obiectul dreptului de proprietate privată [26; 27]. De asemenea, în sistemul obiectului dreptului de proprietate privată s-au produs transformări revoluționare. Se dezvoltă activ procesul de apropiere a drepturilor reale și obligaționale [24; p. 848], apar noi tipuri de proprietate care au caracteristici de marfă. Multe dintre aceste tipuri noi se raportează la obiectele nemateriale (în special, informația, dreptul de creață, know-how) care, cu timpul, își ocupă locul în structura valorilor economice în țările cu economie de piață. Construcțiile juridice precedente ale dreptului de proprietate privată, elaborate referitor la obiectele corporale, nu mai corespund noilor cerințe.

Conținutul economic al proprietății private a devenit mai larg, pe când cel juridic – nu. Astfel, a apărut necesitatea revizuirii concepției vechi a dreptului de proprietate, care era orientată în fond asupra obiectelor corporale ale dreptului de proprietate și asupra caracterului absolut al dreptului de proprietate și a elaborării unei noi concepții, care să fie cât mai apropiată de acea interpretare a proprietății care s-a înrădăcinat în economie. Acest lucru a fost menționat de R. Savatier: Pe măsură ce în tehnica juridică au început să apară averi abstracte, sensul inițial al „dreptului de proprietate” s-a lărgit într-adevăr. Se vrea ca în continuare să fie definită cu aceste cuvinte cea mai completă și cea mai absolută totalitate a tuturor drepturilor pe care le poți avea în raport cu bunurile nemateriale nou-apărute. Suntem nevoiți să vorbim despre dreptul de proprietate pentru a indica asupra complexității drepturilor [29; p. 90].

Scopul și obiectivele tezei. Scopul cercetărilor rezidă în aprofundarea cunoașterii dreptului de proprietate privată, în calitate de formă a dreptului de proprietate, evidențiată în Constituție și în alte acte normative din Republica Moldova, importanța instituției dreptului de proprietate privată, de a prezenta soluții de cercetare a acestui drept.

Pentru realizarea scopului au fost conturate următoarele obiective:

- de a formula o definiție a dreptului de proprietate privată;
- de a evidenția particularitățile dreptului de proprietate privată ca formă aparte;
- de a analiza unele modalități de dobândire a dreptului de proprietate privată;
- de a elucida mecanismele de garantare și de apărare a dreptului de proprietate privată în

Republica Moldova;

- de a formula anumite concluzii de ordin teoretic și practic și de a înainta propuneri de *lege ferenda*, care ar rezulta logic din investigațiile efectuate în lucrare, contribuind la îmbogățirea doctrinei în problemele vizate, la perfecționarea legislației în vigoare, făcând-o mai compatibilă și logic încheagată cu reglementările naționale și internaționale existente în domeniul dreptului de proprietate privată.

Metodologia cercetării științifice. Elaborarea lucrării s-a bazat pe aplicarea următoarelor metode analitice:

- Metoda analizei istorice, folosită pentru cercetarea originii și evoluției dreptului de proprietate în sens general și al dreptului de proprietate privată în particular.

- Metoda analizei logice (analiza deductivă, inductivă, generalizare, specificare etc.), utilizată constant pe tot parcursul lucrării și, în special, la efectuarea sintezei opiniilor diferiților autori privind natura juridică a dreptului de proprietate privată, la determinarea formelor dreptului de proprietate și a criteriului ce stă la baza acestei delimitări, la specificarea obiectului dreptului de proprietate.

- Metoda analizei comparative s-a utilizat în deosebi la compararea actelor normative și doctrinei diferitor state.

- Metoda analizei sistemice, indispensabilă pentru cercetarea normelor juridice naționale și internaționale de ordin instituțional, material și procedural.

- Metode prospective, folosite pentru a descrie tendințele existente în determinarea dreptului de proprietate privată, care s-au evidențiat în ultimele decenii în literatură și care tind a fi reflectate în actele normative.

Suportul teoretico-științific al investigației a fost determinat de realizările doctrinei din dreptul național și internațional, în mod special evidențiind doctrina juridică din Franța, Federația Rusă, România. Astfel, baza juridico-doctrinară a investigației este fundamentată de lucrările de valoare ale savanților juriști de peste hotare și din țară care au studiat nemijlocit problema asigurării și protecției dreptului de proprietate și a dreptului de proprietate privată ca formă a proprietății, bazele teoretice ale acestui drept, standardele europene în acest domeniu.

Ca bază normativ-legislativă, metodologică și empirică a lucrării a fost analizat un volum considerabil de material normativ-juridic: prevederile Constituției Republicii Moldova, Convenția Europeană cu privire la Drepturile Omului și Primul Protocol adițional la Convenție, Legea Republicii Moldova cu privire la proprietate (abrogată), hotărârile Curții Constituționale, Codul civil al RM, Codul funciar, al apelor, Codul silvic etc.

Ținând cont de necesitatea ajustării legislației Republicii Moldova la standardele europene, am apelat la cercetarea practicii jurisprudențiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la expunerea, prin hotărâri, asupra încălcărilor normelor Convenției privind proprietatea privată și protecția acordată dreptului la proprietate privată.

Noutatea și originalitatea științifică constă în faptul că prezentul studiu este unul dintre primele lucrări autohtone, care cercetează aprofundat problema reglementării și apărării dreptului de proprietate privată, prin prisma unei analize juridico-comparate a legislației europene și naționale, a doctrinelor în domeniu. În lucrare am întreprins o abordare complexă a conceptului dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept civil; am efectuat elucidarea aspectelor esențiale ale conținutului dreptului subiectiv de proprietate privată și dobândirii dreptului de proprietate privată; am cercetat mecanismele asigurării și apărării dreptului de proprietate privată, în virtutea necesității dezvoltării acestuia și lichidării lacunelor existente în legislație, dar și determinați de nivelul insuficient de expunere a subiectului lucrării date în doctrină.

Astfel, originalitatea științifică a prezentei teze constă în combinarea criteriului analitic și celui comparativ, fapt care are ca rezultat abordarea complexă a subiectului. Această idee principală poate fi demonstrată și prin analiza a mai multe puncte de vedere din doctrina autohtonă și cea străină, care nu în toate cazurile coincide cu propria poziție a autorului tezei.

Problema științifică soluționată constă în identificarea dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept și ca drept subiectiv, fundamental al titularilor, evidențierea necesității reglementării exprese a relațiilor în cadrul instituției dreptului de proprietate privată cu înaintarea recomandărilor concrete. Lucrarea prezentată este una dintre primele lucrări autohtone, care a cercetat aprofundat problema reglementării și apărării dreptului de proprietate privată, prin prisma unei analize juridico-comparate a legislației europene și naționale, a doctrinelor în domeniu, prin: abordarea complexă a conceptului dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept civil; elucidarea aspectelor esențiale ale conținutului dreptului subiectiv de proprietate privată și dobândirii dreptului de proprietate privată; cercetarea mecanismelor asigurării și apărării dreptului de proprietate privată, în virtutea necesității dezvoltării acestuia și lichidării lacunelor existente în legislație, dar și determinați de nivelul insuficient de expunere a subiectului lucrării date în doctrină.

Semnificația teoretică. Semnificația teoretică a lucrării constă în cercetarea complexă a bazelor teoretice, normative, de drept comparat, de jurisprudență privind dreptul de proprietate privată, analiza esenței, caracterelor, modalități de dobândire, mecanisme de protecție etc.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetărilor au importanță metodologică la investigarea și dezvoltarea conceptului dreptului de proprietate privată atât la nivel teoretic, cât și la nivel practic. Concluziile și recomandările formulate și propuse, în lucrarea prezentată, pot fi utilizate în procesul completării și modificării legislației autohtone, luate în vedere în cadrul studiilor universitare și postuniversitare – la predarea disciplinei Drepturile reale, precum și la judecarea cauzelor civile.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau în:

- analiza și evidențierea particularităților caracterelor juridice ale dreptului de proprietate privată ca instituție de drept desinestătătoare și ca drept subiectiv;
- selectarea aspectelor pozitive, problematice și unele aspecte negative ale legislației naționale în domeniul dreptului de proprietate privată;
- elaborarea propunerilor pentru perfecționarea legislației naționale cu privire la dreptul de proprietate privată în scopul ridicării și alinierii acesteia la tendințele și practicile actuale de perfecționare și dezvoltare a legislației în domeniu atât pe plan intern, cât și internațional, asigurarea unei aplicări eficiente a normelor civile în reglementarea raporturilor de proprietate privată.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele studiului pot fi utilizate în prognozarea evoluției reglementării naționale a dreptului de proprietate privată; perfecționării cadrului legal existent, inclusiv a Codului civil al Republicii Moldova, în instituțiile de învățământ superior în cadrul studierii disciplinei Drept civil (Drepturi reale): dreptul de proprietate privată, modalități de dobândire, mijloace de apărare, etc..

Aprobarea rezultatelor științifice. Conceptele și ideile expuse în conținutul tezei de doctor au fost supuse analizei și dezbaterilor în cadrul diverselor foruri științifico-practice naționale și internaționale. Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept al Antreprenoriatului a Universității de Stat din Moldova la ședința căreia a fost discutată, aprobată; deasemenea, în cadrul Seminarului Științific de Profil teza a examinată și aprobată spre susținere în CȘS.

Publicații la temă. Materialele cercetării efectuate și-au găsit reflectarea în 7 publicații științifice dintre care 4 comunicări la foruri științifice și 3 articole în reviste științifice.

Volumul și structura lucrării. Teza este structurată în: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 191 de izvoare, 143 de pagini de text de bază.

Cuvinte-cheie: drept de proprietate privată, mod de dobândire, apărarea dreptului de proprietate privată, conținutul dreptului de proprietate privată, obiectul și titularii dreptului de proprietate privată.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea și gradul de studiere a temei de cercetare, sunt formulate scopul, sarcinile, obiectivele investigațiilor, se face o succintă caracteristică a tezei, subliniindu-se noutatea științifică și valoarea ei aplicativă.

În capitolul I intitulat **Dreptul de proprietate privată și reglementarea acestuia**, au fost cercetate aspectele teoretice și dimensiunile istorice privind dreptul de proprietate privată, elucidate în lucrările diferitor autori din țară și din alte state și s-a efectuat o analiză a actelor normative privind dreptul de proprietate privată, a fost formulată problema de cercetare, identificat scopul și tratarea obiectivelor de cercetare.

În compartimentul 1.1. **Aspecte teoretice și dimensiuni istorice privind evoluția doctrinei dreptului de proprietate privată prin prisma factorilor sociali, culturali și politici**, cercetarea realizată se justifică prin cuvintele savantului rus Sklovskii C.: „Caracterul neutru al proprietății, căreia îi revine un rol definitoriu în existența cotidiană a umanității, face inutil și incorect orice patos în expunerea bazelor apariției și existenței proprietății, însă acest patos este pe deplin justificat în cazul în care este necesar de a combate încercările de a desființa proprietatea și dreptul, adică încercările de a nu admite „libertatea elementară” a omului” [30; p. 147].

Proprietatea a fost percepută de oameni încă din momentul în care au ieșit din starea primitivă, ca ceva absolut necesar vieții. La început, omul nu a putut trăi fără bunuri, iar mai apoi progresa, decât apropiindu-și bunurile ce îl înconjurau [21; p. 31], iar forma juridică, care corespunde noțiunii economice, sociale, generale de apropiere este dreptul de proprietate. Despre aceasta au menționat savanții lumii din diferite state în lucrările sale privind dreptul roman. În prezent, instituția dreptului de proprietate privată trece prin transformări esențiale în structura sa: crește rolul proprietății asociate, se aprofundează procesul „individualizării” regimurilor juridice ale dreptului de proprietate, reieșind din obiectul dreptului de proprietate privată [26; 27].

În sistemul obiectului dreptului de proprietate privată s-au produs transformări revoluționare. Se dezvoltă activ procesul de apropiere a drepturilor reale și obligaționale [24; p. 848], apar noi tipuri de proprietate care au caracteristici de marfă. Multe dintre aceste tipuri noi se raportează la obiectele nemateriale (în special, informația, dreptul de creație, know-how)

care, cu timpul, își ocupă locul în structura valorilor economice în țările cu economie de piață. Construcțiile juridice precedente ale dreptului de proprietate privată, elaborate referitor la obiectele corporale, nu mai corespund noilor cerințe.

Reeșind din premisele că conținutul economic al proprietății private este mult mai larg și nu coincide cu regimul juridic actual, a apărut necesitatea revizuirii concepției vechi a dreptului de proprietate, care era orientată în fond asupra obiectelor corporale ale dreptului de proprietate și asupra caracterului absolut al dreptului de proprietate și a elaborării unei noi concepții, care să fie cât mai apropiată de acea interpretare a proprietății care s-a înrădăcinat în economie.

În compartimentul 1.2 **Analiza bazei normative naționale privind dreptul de proprietate privată** a fost cercetată baza normativă autohtonă, ce stabilește regimul juridic al dreptului de proprietate privată. Constituția RM - act normativ fundamental, legiferează proprietatea privată în Republica Moldova și consfințește principiile fundamentale cu privire la proprietate, stabilind prin art. 9 că „Proprietatea este publică și privată”, iar art. 127 din Constituție prevede: „Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.” [9]. Legislația în vigoare a Republicii Moldova nu conține o definiție expresă a dreptului de proprietate privată. Atât art. 315 din Codul civil RM, cât și art. 1 din Legea nr 459 - XII cu privire la proprietate (abrogată la 30.03.2007) enumeră doar împuternicirile proprietarului, fără a defini acest drept. Art. 315, alin. (1) din Codul civil RM stipulează: „Proprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”. Astfel, Codul civil RM nu relatează nimic despre elementele – exercitarea dreptului de proprietate în putere proprie și interes propriu, ce caracterizează dreptul de proprietate privată și delimitează împuternicirile proprietarului de cele ale altor persoane. Evident, că în CC RM se reglementează dreptul de proprietate nu și particularitățile dreptului de proprietate privată, care, din punct de vedere al autorilor codului civil al RM, nu ar trebui să existe. Totodată, CC RM reglementează expres regimul juridic al bunurilor - proprietate publică, care fiind divizat în domenii (public și privat), evidențiază particularități ale acestor (art.296 CC RM). Prin concluzie rezultă, că drepturile asupra bunurilor din domeniul public sunt mai prioritare decât drepturile asupra bunurilor din domeniul privat al statului. Dar, legiuitorul nu reglementează regimul juridic al bunurilor, aflate în proprietatea privată a persoanelor fizice, care, de fapt, reeșind din analiza diferitor acte normative ale RM, diferă în dependență de formele sau domeniile de proprietate privată. Garantând ocrotirea și stabilind condiții egale pentru dezvoltarea tuturor formelor de proprietate, statul se obligă să acorde tuturor proprietarilor drepturi egale pentru realizarea activității economice și a altor activități, în afara celor interzise de lege. Consfințirea principiilor proprietății în normele constituționale pentru Republica

Moldova, de altfel, ca și pentru alte țări ex-socialiste, unde proprietatea privată a fost supusă unui proces de desființare sistematică, desfășurat într-un context constituțional ale cărui prevederi în materie nu au fost respectate niciodată, era de o necesitate stringentă, deoarece, amprentele lăsate de regimul totalitar-comunist, au adus atingeri grave drepturilor și intereselor cetățenilor. Prin urmare, este indiscutabil necesară reglementarea expresă a proprietății private, precum și stabilirea elementelor esențiale ale dreptului subiectiv de proprietate privată, cum sunt: obiectele, împuternicirile titularului, limitele, garanțiile, apărarea acestui etc. – argumentele în acest sens fiind expuse în teza de doctor.

Compartimentul 1.3, intitulat **Problema științifică de cercetare, scopul identificat și obiectivele tratate în prezenta cercetare**, este destinat expunerii exprese a problemei de cercetare, scopului și obiectivelor, cercetate în teza de doctor.

Problema de cercetare, reflectată în lucrare, constă în aprofundarea cunoașterii esenței dreptului de proprietate privată în calitate de formă de proprietate, evidențiată în Constituția Republicii Moldova și alte acte normative, argumentarea importanței teoretice și practice a instituției dreptului de proprietate privată, elucidarea nivelului de reglementare expresă prin acte normative a dreptului de proprietate privată ca formă diferită de cea de a doua formă, prevăzută prin normele constituționale și anume de dreptul de proprietate publică. Scopul cercetărilor derivă din problema de cercetare expusă și constă în selectarea și evidențierea opiniilor și rezultatele cercetărilor științifice, referitoare nemijlocit sau tangențial la obiectul cercetării prezentei lucrări, formarea opinei și concluziilor proprii asupra esenței dreptului de proprietate privată și, desigur, cercetarea gradului de reglementare a instituției dreptului de proprietate privată, prin actele normative ale Republicii Moldova cu evidențierea lacunelor și coliziilor, depistate în legislația civilă autohtonă în vigoare. Obiectivele reflectate și relizate prin cercetările în cadrul tezei de doctor sunt: formularea definiției dreptului de proprietate privată ca instituție de drept în baza cercetării doctrinei și a legislației autohtone și străine; evidențierea particularităților și caracterelor dreptului de proprietate privată ca formă aparte și diferită de dreptul de proprietate publică, ceea ce e posibil de realizat ca urmare a analizei diverselor opinii ale cercetătorilor în domeniu, expuse în literatura de specialitate, articole științifice și comunicate; evidențierea modalităților de dobândire a dreptului de proprietate privată, cum sunt: privatizarea, ocupațiunea, uzucapiunea, accesiunea etc., acestea constituind modalități deosebite, prin natura sa și controversale aparente în societate, referitoare la regimul juridic al acestora, precum și la aplicarea normelor juridice în speță; cercetarea și evidențierea modurilor de garantare și de apărare a dreptului de proprietate privată – obiectiv realizat prin cercetările mijloacelor juridico-civile de apărare a dreptului de proprietate privată în Republica Moldova,

analizarea mijloacelor juridice de apărare a dreptului de proprietate privată la etapa actuală, reeșind din exigențele legislației civile în vigoare, depistarea neajunsurilor de reglementare a modalităților reflectate, și formularea propunerilor de lege ferenda la capitolul dat. Deasemenea, acest obiectiv va fi realizat prin studierea cazurilor, examinate de CEDO, prin care Republica Moldova a fost condamnată pentru atingerile dreptului de proprietate privată și nesoluționarea adecvată a problemelor de către instanțele naționale, precum și impactul practicii CEDO asupra reformelor, ce derulează în statul nostru, în sistema de drept și în special asupra perfecționării reglementării dreptului de proprietate privată la nivel intern.

În capitolul II intitulat **Esența, conținutul și unele moduri de dobândire a dreptului de proprietate privată**, s-au analizat formele dreptului de proprietate, esența și conținutul dreptului de proprietate privată, abordările științifice privind noțiunea, conținutul, caracterele juridice și limitele dreptului de proprietate privată, noțiuni, clasificări și analiza unor modalități de dobândire a dreptului de proprietate privată și s-au formulat concluzii la acest capitol.

Compartimentul 2.1. **Abordări teoretico-practice privind noțiunea, conținutul, caracterele și limitele juridice, ca fiind elemente indispensabile ale definirii dreptului de proprietate privată ca drept subiectiv** este dedicat noțiunii, caracterelor juridice, limitelor și perspectivelor în reglementarea instituției dreptului de proprietate privată.

Fiind o categorie complexă, dreptul de proprietate privată, este interpretat în doctrină în mai multe sensuri: ca bază a sistemului economic, ca libertate publică, ca drept subiectiv real.

Drept categorie economică, proprietatea privată reflectă relațiile dintre oameni în procesul de producție și de repartitie a bunurilor materiale. Proprietatea privată caracterizează în ale cărui mâini se află mijloacele de producție și cărui interes servesc. Astfel, sub aspect economic, proprietatea privată exprimă o relație de apropiere, de însușire a premiselor materiale ale unui proces de producție. Analiza categoriei economice a „proprietății” o corelăm cu concepția asupra „dreptului” ca factor obiectiv, care exclude tratarea arbitrară, prin ignorarea legilor economice obiective, a problemelor economice influențate de aceste legi. Din punct de vedere economic orice raport de însușire a unor bunuri constituie un raport de proprietate, dar numai acele relații de apropiere, care sunt reglementate prin lege, capătă caracterul de raport juridic de proprietate. Proprietatea, ca premisă a oricărei activități economice, adică a funcționării oricărei societăți, nu putea rămâne în afara sferei de reglementare a dreptului, căci finalitatea dreptului constă anume în organizarea și asigurarea funcționării societății.

Ținând cont de opiniile cercetătorilor în domeniu referitoare la definirea doctrinară a dreptului de proprietate privată, considerăm că acest drept, poate fi definit în modul următor: *dreptul de proprietate privată este un drept subiectiv al titularilor privați asupra obiectelor*

materiale sau nemateriale, cu excepția celor excluse din circuitul civil, obiectele dreptului de proprietate privată fiind sesizabile, prescriptibile și alienabile, cu excepțiile prevăzute de lege, asupra cărora, titularii exercită, în putere proprie și în scop propriu, posesia, folosința și dispoziția, în mod absolut, exclusiv și perpetuu, în limitele legii.

Compartimentul 2.2., intitulat **Controverse referitoare la formele dreptului de proprietate**, este destinat cercetării comparative ale opiniilor savanților, realizate în domeniul dreptului de proprietate, privind formele dreptului de proprietate și prin urmare – expunerea propriei opinii a autoarei, bazate pe investigațiile efectuate, referitoare la formele de proprietate, privată și publică, cu expunerea diferențierii juridice ale acestora și necesitatea reglementării exprese a dreptului de proprietate privată. Doctrina juridică din țările occidentale a formulat definiții ale dreptului de proprietate, având ca premisă principală faptul că el constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului – condiție indispensabilă a unei economii de piață sănătoasă, de aceea trebuie să fie lipsite de elemente ideologice [22; p. 216].

În prezent, problema formelor dreptului de proprietate este una controversată, atât sub aspect doctrinar, cât și din punctul de vedere al existenței unor reglementări legale. Astfel, analizând prevederile actelor normative naționale și internaționale cu privire la dreptul de proprietate, am remarcat că, spre deosebire de Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului 1789, majoritatea legislațiilor internaționale actuale fac distincție între diferite forme de proprietate sau consacrand principiul egalității lor (în cazul constituțiilor democratice), sau, consacrand principiul inegalității lor. Majoritatea constituțiilor moderne divizează proprietatea în publică (de stat) și privată, altele fac distincție între proprietatea privată, de stat și municipală sau privată, cooperatistă și de stat. Constituția, prin dispozițiile art. 9, face doar o precizare de ordin general asupra existenței celor două forme de proprietate, fără a oferi însă criterii care ar sta la baza determinării lor. Pornind de la prevederile constituționale și clasificând proprietatea în două forme, în teza de doctor au fost evidențiate criteriile care stau la baza acestei delimitări: titular, principii, obiect, modalități de dobândire, reglementări legale, modalitatea de apărare, exercitarea dreptului.

Constituția nu definește proprietatea privată, dar, pe cale de consecință, rezultă că proprietatea care nu este publică, este privată, deoarece acestea sunt singurele forme sau feluri de proprietate recunoscute, clasificarea fiind *summa divisio*. Prin urmare, proprietatea privată este aceea care aparține particularilor – persoane fizice ori persoane juridice.

Compartimentul 2.3., intitulat **Modalități de dobândire a dreptului de proprietate privată. Analiza doctrinară și clasificări**, este destinat problemei dobândirii dreptului proprietății private, care este una actuală. Referindu-se la modurile de dobândire a drepturilor

reale, M. Constantin, „Dicționar de drept civil” arată, că acestea sunt: mijloacele juridice care, potrivit legii, servesc la constituirea sau la obținerea prin transfer a unor asemenea drepturi ca elemente componente ale patrimoniului unei persoane fizice și juridice [9; p. 332]. În viziunea noastră, modurile de dobândire a dreptului de proprietate, prevăzute de Codul civil al RM nu se aplică în egală măsură ambelor forme ale proprietății, reglementate de Constituție: proprietatea publică și proprietate privată.

Pe lângă modurile generale de dobândire a dreptului de proprietate reglementate de Codul civil al RM, există și moduri specifice de dobândire a dreptului de proprietate, prevăzute în alte acte normative, decât Codul Civil al RM, ca ex.: legea privind administrarea și deetimizarea proprietății publice nr.121-XVI din 04.05.2007, care prin art. 1 definește deetimizarea proprietății publice ca fiind activitate care include transmiterea patrimoniului public în proprietate privată în condițiile legii (privatizare), precum și transmiterea în concesiune, administrare fiduciară, transmiterea întreprinderilor de stat în proprietatea unităților administrativ-teritoriale, alte activități orientate spre diminuarea participării statului la administrarea proprietății.

În raport de diferite criterii se deosebesc mai multe clasificări ale modurilor de dobândire a dreptului de proprietate [23; p. 179].

a) În raport de întinderea dobândirii: După întinderea dobândirii, modurile de dobândire a dreptului de proprietate privată se clasifică în :

① moduri de dobândire universală sau cu titlu universal când dobânditorul primește întreaga universalitate sau o parte (fracțiune $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$) din universalitatea patrimoniului unei persoane. Este astfel, moștenirea, prevăzută la art. 1432 alin (1) Codul civil și cu titlu universal, atunci când la data înregistrării dezmembrării, patrimoniul persoanei juridice dezmembrate sau o parte din el, trece la persoanele juridice constituite sau existente (art. 84 (1) Codul civil).

② moduri de dobândire cu titlu particular, când transmisiunea cuprinde unul sau mai multe bunuri individual-determinate. Așa cum sunt: contractele translative de proprietate, legatele cu titlu particular, tradițiunea (art. 557, 940, 1672 Noul Cod Civil român).

Importanța acestei clasificării este legată de întinderea responsabilității dobânditorului, în cazul modurilor de dobândire universale sau cu titlu universal, dobânditorul este ținut nelimitat de datoriile autorului cu excepția cazului în care moștenirea a fost acceptată sub beneficiu de inventar. În schimb, în cazul modurilor cu titlu particular, dobânditorul nu răspunde de obligațiile autorului sau dacă acestea rezultă din drepturile reale constituite anterior dobândirii asupra lucrului dobândit (o ipotecă, un drept de servitute).

b) În raport de caracterul transmisiunii: După caracterul transmisiunii, adică în funcție de scopul urmărit de autor modurile de dobândire a proprietății private se clasifică în:

① moduri de dobândire cu titlu oneros, când autorul transmite dreptul de proprietate cu condiția primirii unui echivalent din partea dobânditorului, așa cum sunt contractele cu titlu oneros.

② moduri de dobândire cu titlu gratuit, când autorul transmite dreptul de proprietate fără să aștepte primirea unui echivalent, adică cu intenția de liberalitate așa cum este donația, succesiunea legală și testamentară.

c) În raport de momentul în care operează transmisiunea, modurile de dobândire a proprietății private se clasifică în :

① moduri de dobândire inter vivos – între vii și produc efecte în timpul vieții autorului așa anume: actul juridic, accesiunea, uzucapiunea, legea și ocupațiunea, în acest caz, dobândirea operează din momentul convenit între părți sau stabilit de legislația în vigoare;

② moduri de dobândire pentru cauză de moarte (mortis causa) care își produc efectele la încetarea din viață a autorului și anume: succesiunea, legatul, acestea operează din momentul morții autorului.

d) În raport de situația juridică a bunului în momentul dobândirii deosebim moduri originale și moduri derivate de dobândire a proprietății private:

① moduri de dobândire originare, sunt acele mijloace juridice de dobândire a dreptului de proprietate, care nu implică o transmitere juridică a sa de la o persoană la alta, dreptul născându-se direct în patrimoniul titularului.

Aici apare și problema, sau mai bine spus, că nu există o opinie unanimă a specialiștilor în domeniu, de a susține cu certitudine care mod este original și care derivat.

Originare sunt următoarele moduri de dobândire a dreptului de proprietate: producerea bunului, dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului fără stăpân (ocupațiunea) și asupra bunurilor găsite, prescripția achizitivă (uzucapiunea), accesiunea.

② moduri derivate de dobândire, sunt mijloacele juridice de dobândire a dreptului de proprietate privată, care implică transmisiunea dreptului de la o persoană la alta, deci în această situație dreptul de proprietate există deja în patrimoniul înstrăinătorului. Exemplu: actele juridice translativ de proprietate, actele administrative, tradițiunea [4; p. 436], succesiunea legală și testamentară, hotărârea judecătorească (translativă de proprietate) etc.

În literatura de specialitate s-a arătat, că în realitate, nu situația juridică a bunului în momentul obținerii constituie criteriul acestei clasificări, ci originea dreptului de proprietate dobândit. Situația juridică a bunului în momentul dobândirii este o consecință a originii dreptului

dobândit: bunul nu are proprietar dacă dobândirea nu provine dintr-o transmitere a dreptului și respectiv bunul are un proprietar dacă dobândirea provine dintr-o transmitere a dreptului [16; p. 57]

Compartimentul 2.3.1. este destinat privatizării, ca mod derivat specific de dobândire a dreptului de proprietate privată. Privatizarea este un mod de dobândire a dreptului de proprietate privată de către persoanele fizice și juridice de drept privat din țară sau a persoanelor străine. Acest proces, deși existent în toate țările civilizate, în Republica Moldova a început în 1991 ca un fenomen nou. În conformitate cu art. 1, al Legii Republicii Moldova cu privire la privatizare nr.627-XII din 04.07.91 (abrogată), privatizarea este un proces de transmitere a bunurilor, ce constituie domeniul privat al proprietății statului sau al unităților administrativ-teritoriale, în proprietate privată persoanelor fizice și juridice. Pentru a desfășura acest proces, statul a adoptat acte normative cu programe de privatizare. Programele de privatizare stabilesc scopurile, sarcinile și particularitățile privatizării bunurilor statului sau ale unităților administrativ-teritoriale în anumite ramuri ale economiei și pentru anumite perioade de timp. La programul de privatizare se anexează, ca parte integrantă, lista obiectivelor supuse privatizării.

Prin Legea privind administrarea și deestatizarea proprietății publice nr. 121-XVI din 04.05.2007 a fost abrogată legea privatizării din 1991, fapt cu care, în lucrare, autoarea a manifestat dezacord, deoarece procesul de privatizare încă nu s-a terminat și abia acum apar conflictele, ce reies din incorectitudinea aplicării Legii respective, deci este important ca ea să fie în vigoare. În legea din 2007, privatizarea este numită deestatizare, cu ceea ce noi nu suntem întru totul de acord, deoarece conform art. 2 al legii, deestatizarea proprietății publice presupune o activitate mai largă, care include nu numai transmiterea patrimoniului public în proprietate privată în condițiile unei noi legi (privatizare), dar și transmiterea în concesiune, administrare fiduciară, transmiterea întreprinderilor de stat în proprietatea unităților administrativ-teritoriale, alte activități orientate spre diminuarea participării statului la administrarea proprietății, adică este o noțiune mult mai largă, care include și alte moduri de înstrăinării și utilizarea a proprietății de stat. Aceasta reiese și din conținutul art. 1 al legii care prevede că obiectul și sfera de aplicare a legii se răsfrânge asupra raporturilor ce țin de administrarea și deestatizarea proprietății publice din sectorul nebugetar al economiei naționale.

Compartimentul 2.3.2. este destinat cercetării modurilor originare de dobândire a dreptului de proprietate privată, cum sunt ocupațiunea, accesiunea, uzucapiunea, formarea bunurilor, prin prisma reglementărilor legale actuale, identificarea lacunelor, contradicțiilor și propuneri de *lege ferenda*.

În al treilea capitol, intitulat: **Mijloace juridico-civile de apărare a dreptului de proprietate privată**, autoarea a cercetat caracteristica și clasificarea mijloacelor de apărare a dreptului de proprietate privată, rolul termenelor de prescripție în apărarea dreptului de proprietate privată, definirea și cercetarea mijloacelor specifice de apărare a dreptului de proprietate privată, cercetarea mijloacelor nespecifice de apărare a dreptului de proprietate privată, practica CEDO în domeniul garantării dreptului de proprietate privată. Capitolul se finisează cu concluzii.

Compartimentul 3.1. este intitulat **Caracterizarea și clasificarea mijloacelor de apărare a dreptului de proprietate privată. Rolul termenilor de prescripție în apărarea dreptului de proprietate privată.**

În ceea ce privește dreptul de proprietate privată, trebuie să afirmăm că acest drept este un drept fundamental al omului prin prisma dreptului civil și constituțional, ceea ce îi conferă o importanță deosebită, răsfrângându-se benefic și asupra apărării sale [16; p. 167].

Apărarea dreptului de proprietate privată nu este un simplu enunț, fiind vorba de a apăra proprietarul de intervenția altor persoane, iar organul statului fiind obligat să asigure respectarea dreptului de proprietate. Ca argument ne poate servi Declarația universală a drepturilor omului, și anume art. 17:” Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociații cu alții. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa”.

În doctrina juridică mijloacele de apărare a dreptului de proprietate privată sunt noțiuni prin care proprietarul tinde să înlăture atingerile aduse dreptului său și să asigure exercitarea lui în condițiile normale. Mijloacele de apărare a dreptului de proprietate privată sunt cuprinse în diferite ramuri ale dreptului și anume:

- dreptul constituțional, care stabilește principiile generale de apartenență a proprietății private și de apărare a relațiilor de proprietate;
- dreptul contravențional și dreptul penal, care stabilește răspunderea în caz de atentare la bunurile străine;
- dreptul muncii, care reglementează răspunderea muncitorului pentru daunele aduse întreprinderii unde este angajat.

Totuși, rolul principal în apărarea dreptului de proprietate privată îl are dreptul civil. Datorită faptului, că normele și instituțiile dreptului civil sunt diferite, acestea nu au același rol în apărarea dreptului de proprietate privată. De exemplu, unele norme de drept civil stabilesc și întăresc apartenența bunurilor materiale, luând-o astfel sub apărarea legii, altele au o importanță în apărarea drepturilor de proprietate privată, deoarece asigură proprietarilor condiții de exercitare a drepturilor, a treia categorie apără dreptul de proprietate de diferite atentate și

anume, că prin normele sale stabilește consecințele negative pentru cei, care încalcă dreptul de proprietate și cauzează proprietarului pagube materiale. Datorită normelor sale, dreptul civil cuprinde câteva categorii de mijloace de apărare a dreptului de proprietate.

În opinia autorilor ruși E.A. Suhanov, A.P.Sergheev, I.C.Tolstoi se evidențiază patru grupe de mijloace de apărare a dreptului de proprietate privată:

I grupă - se includ mijloacele reale de apărare a dreptului de proprietate privată ca drept absolut civil, care urmăresc restabilirea dreptului de posesiune, dreptului de folosință și dreptului de dispoziție. Această categorie de mijloace presupune inexistența unor relații obligaționale între proprietar și terț. Din această categorie fac parte două acțiuni reale, care mai sunt numite acțiuni petitorii: acțiunea în revendicare și acțiunea negatorie.

II grupă - sunt mijloacele obligaționale. În toate cazurile în care între proprietar și terț există un raport obligațional, dreptul de proprietate privată este apărat prin aceste mijloace. La această categorie pot fi atribuite acțiunea privind repararea prejudiciului cauzat proprietarului, acțiunea privind restituirea bunului dat în folosință temporară etc. Dacă proprietarul a încheiat un contract de arendă a unui teren pentru un anumit timp, iar după expirarea lui arendașul refuză să elibereze terenul, proprietarul recurge la un mijloc obligațional de apărare a dreptului de proprietate, întemeindu-și cerințele pe contractul de arendă. Astfel, se observă că dreptul de proprietate privată este apărat indirect, ca o consecință a respectării relațiilor obligaționale.

III grupă - nu fac parte nici mijloacele reale, nici cele obligaționale de apărare a dreptului de proprietate, dar constituie mijloacele de apărare a dreptului de proprietate care sunt prevăzute de unele instituții ale dreptului civil. De exemplu, este posibil ca dreptul de proprietate privată să fie apărat în cazul declarării nulității actului juridic civil, în cazul apariției persoanei declarate dispărută fără urmă sau declarată moartă.

IV grupă - o constituie mijloacele de apărare a dreptului de proprietate, care au drept scop protejarea dreptului de proprietate privată în cazurile, prevăzute de legislație, de stingerea lui [28; p. 286].

O asemenea protecție a dreptului de proprietate este abordată de Constituția Republicii Moldova în art. 46 alin.(2) care prevede „Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire”. La fel la această categorie se referă și situația când bunurile proprietarului sunt rechiziționate în conformitate cu art. 342 CC al RM. Aliniatele (2) și (3) ale acestui articol prevăd: ”Persoana al cărui bun a fost rechiziționat poate cere restituirea lui dacă, după încetarea situației excepționale, aceasta s-a păstrat în natură și a fost restituit proprietarului, se stabilește prin acordul părților, iar în caz de

divergență, prin hotărâre judecătorească.” Această normă acordă proprietarului posibilitatea de a recurge la ea pentru apărarea dreptului de proprietate privată.

Autorii români susțin că mijloacele de apărare a dreptului de proprietate pot fi grupate în două categorii și anume [5; p. 199]:

Mijloacele juridice nespecifice sau indirecte, ce se caracterizează prin faptul că scopul lor direct constă în apărarea unor drepturi de creanță, dar, pentru că drepturile de creanță iau naștere și se realizează pe temeiul dreptului de proprietate, efectul lor secundar îl constituie apărarea acestuia din urmă. Au acest caracter acțiunile în executarea contractelor, acțiunea în răspundere contractuală, acțiunea ex delictu, acțiunea întemeiată pe îmbogățirea fără cauză, actio de in rem verso etc.

Mijloacele juridice *specifice* (directe) se întemeiază direct și nemijlocit pe dreptul real sau pe faptul posesiei unui bun și sunt concepute doar pentru apărarea dreptului real. Este vorba despre așa-numitele *acțiuni reale*, care sunt de două feluri: acțiuni petitorii și acțiuni posesorii.

Acțiunile petitorii servesc la apărarea dreptului de proprietate privată sau a altui drept principal prin obținerea recunoașterii reclamantului ca titular al acestui drept. Redobândirea posesiei bunului asupra căruia poartă dreptul real este doar un efect accesoriu al admiterii acțiunii petitorii. Sunt acțiuni petitorii: acțiunea în revendicare, acțiunea în grănițuire, acțiunea negatorie, acțiunea confesorie.

Acțiunile posesorii sunt acele acțiuni reale prin care se urmărește apărarea posesiei, ca simplă stare de fapt, împotriva oricărei tulburări. Ele pot fi folosite fie pentru păstrarea posesiei, fie pentru redobândirea acesteia în cazul pierderii. Acțiunile posesorii pot fi formulate și de proprietar, situație în care pe această cale se apără însuși dreptul de proprietate.

Un rol important în apărarea dreptului de proprietate privată îl au termenele atât cele de prescripție extinctivă, cât și cele de prescripție achizitivă.

Articolul 267 al Codului civil al Republicii Moldova prevede că termenul general de prescripție extinctivă se consideră, termenul general, în interiorul căruia persoana poate să-și apere, pe calea intentării unei acțiuni în instanța de judecată, dreptului încălcat, este de 3 ani. Din cele prevăzute în articolul citat, putem deduce că și dreptul de proprietate privată poate fi apărat în termen de 3 ani.

Dar, analizând conținutul art. 296 al CC RM observăm că bunurile din proprietate publică constituie 2 domenii: Bunurile domeniului public și bunurile domeniului privat.

(1) Bunurile care aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale, fac parte din domeniul privat dacă, prin lege sau în modul stabilit de lege, nu sunt trecute în domeniul public.

(2) Din domeniul public al statului sau al unitatilor administrativ-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. Interesul public implică afectarea bunului la un serviciu public sau la orice activitate care satisface nevoile colectivității fără a presupune accesul nemijlocit al acesteia la utilizarea bunului conform destinației menționate.

(3) Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

(4) Bunurile domeniului public sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile. Dreptul de proprietate asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândit de terți prin uzucapiune.

Analizând caracterele specifice ale bunurilor din domeniului public, observăm că ele sînt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile. Dreptul de proprietate asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândit de terți prin uzucapiune. Aceasta înseamnă că ele nu sunt supuse termenului de prescripție extinctiv, care limitează perioada de apărare a dreptului de proprietate față de aceste bunuri și nu se supun termenelor de prescripție achizitivă, ceea ce pune în imposibilitate de a fi dobândite de terți, în virtutea posesiunii îndelungate.

Studiind legislația în vigoare, am stabilit că nu există reglementări analogice în apărarea dreptului de proprietate privată. Deci, se observă o inegalitate în apărarea celor două forme de proprietate publică și privată ceea ce, în viziunea noastră, încalcă principiile legale, consfințite în art. 9 a Constituției RM, art. 3 a Codului funciar al RM.

Considerăm că este necesar să fie completat articolul 296 CC RM cu prevederi, care să reglementeze regimul juridic al bunurilor, ce pot fi considerate proprietate privată personală și care ar fi evidențiate prin caractere juridice similare regimului juridic al bunurilor din domeniul public al statului, cum ar fi, spre exemplu, prevederile art. 89 al Codului de Executare al RM, prin care se declară insesizabilitatea bunurilor de uz strict personal și casnic, nutrețurilor pentru animale, produselor agricole perisabile, etc. și anume:

Alineat 5) Bunurile domeniului privat personal, determinate prin lege, aparțin persoanelor fizice, acestea fiind imprescriptibile și insesizabile. Dreptul de proprietate privată asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândit de terți prin uzucapiune.

Compartimentul 3.2., intitulat: **Mijloace specifice de apărare a dreptului de proprietate privată**, este destinat definirii și cercetării mijloacelor specifice de apărare a dreptului de proprietate privată. În compartimentul dat au fost analizate, sub aspect legal și practic, acțiunea

în revendicare și acțiunea negatorie, care sunt mijloace specifice de apărare a dreptului de proprietate privată.

Revendicarea este cea mai importantă acțiune petitorie întrucât are ca obiect atât invocarea raportului juridic al dreptului de proprietate, cât și asigurarea exercițiului său, vizând în mod direct proprietatea în toată complexitatea sa. Prin intermediul său, proprietarul face cunoscut dreptul pe care îl are asupra bunului, se bazează pe existența dreptului de proprietate și are ca scop obținerea posesiunii. Acțiunea în revendicare este cel mai specific mijloc juridic de apărare a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale.

Etimologia cuvântului revendicare își are originea în expresia latină *vindicatio*, preluată în dreptul francez cu termenul de „revendication” și are înțelesul de a evidenția operațiunea de reintegrare a proprietarului titular în stăpânire efectivă și în folosința bunului. Astfel se poate conchide că revendicarea este o acțiune reală, este întemeiată pe dreptul de proprietate privată, prin care se tinde a dovedi că reclamantul în realitate este titular al dreptului, care îl îndreptățește să ceară predarea posesiunii unui bun de către cel, ce se pretinde proprietar.

În compartimentul dat au fost analizate controversele privind formularea acțiunilor în justiție de revendicare a bunului comun de un singur coproprietar, acțiunea în revendicare imobiliară și mobilă, expusă prin doctrina română clasifică [4; p. 310], efectele acțiunii în revendicare.

În privința acțiunii negatorii, menționăm că Codul civil al RM, nu definește noțiunea de acțiune negatorie, dar o formulare a acesteia o conține Registrul de stat al actelor juridice al RM, potrivit căruia acțiunea negatorie reprezintă acțiunea reală prin care reclamantul contestă faptul că pârâtul ar avea un drept de suprafață, un drept de uzufruct, uz, abitație ori de servitute. O altă acțiune petitorie, prin care se apără dreptul de proprietate este acțiunea în grănițuire – acțiune, prin care titularul ei, solicită instanței de judecată, să restabilească linia despărțitoare între cele două fonduri vecine. Ea poate fi exercitată de către proprietar, uzufructuar și chiar de către posesor, nu și de detentorii precari. Grănițuirea este, deci, o operațiune de individualizare prin semne exterioare ale limitelor a două fonduri vecine, care aparțin unor titulari diferiți și ea se efectuează fie prin convenția părților, fie prin hotărârea judecătorească. Grănițuirea are rolul de a delimita față de proprietățile învecinate, aparținând altor proprietari, prin semne exterioare de hotar. Ea este o operațiune materială care delimitează linia de contur între cele două proprietăți. [18; p. 65]

Compartimentul 3.3. intitulat **Mijloace nespecifice de apărare a dreptului de proprietate privată**, este destinat cercetării mijloacelor nespecifice de apărare a dreptului de proprietate privată, care cuprind acele acțiuni care, fără a avea ca scop principal restabilirea

exercițiului dreptului de proprietate privată și fără a fi întemeiate pe acesta, înlătură atingerile, izvorâte din nulitatea actului juridic, acțiuni izvorâte din răspunderea civilă și neexecutarea contractelor și acțiuni izvorâte din îmbogățirea fără justă cauză. Direct sau indirect, în măsura în care, prin aceste acțiuni sunt înlăturate anumite atingeri ale dreptului de proprietate, ele constituie mijloace de apărare ale acestui drept subiectiv și, desigur, constituie obiect de cercetare științifică separată.

Compartimentul 3.4., intitulat **Practica CEDO în domeniul garantării și protejării dreptului de proprietate privată**, este destinat cercetării practicii CEDO în domeniul garantării și protejării dreptului de proprietate privată. Normele internaționale cu privire la asigurarea dreptului de proprietate funcționează în sistemul de drept al Republicii Moldova, respectiv, pe teritoriul Republicii Moldova există același regim de drept de proprietate, care e prevăzut în dreptul internațional, în special în Convenția europeană privind Drepturile Omului. În caz de apariție a coliziunii dintre norma dreptului național și cea a dreptului internațional se aplică principiul general, conform căruia prioritatea aparține normei de drept internațional.

Obiectivul Convenției constă, în esență, în stabilirea și instituirea unui mecanism juridic de protecție a unui anumit număr de drepturi ale omului și libertăți fundamentale, pe care le enunță și care au fost ulterior completate prin protocoale adiționale, primul dintre acestea fiind cel mai important, întrucât este vorba de protecția dreptului de proprietate.

După cum reiese din preambulul Convenției, aceste drepturi și libertăți fundamentale constituie temelia însăși a justiției și păcii în lume și a căror menținere se întemeiază în mod esențial pe un regim politic cu adevărat democrat, pe de o parte, și, pe de altă parte, pe o concepție comună și un comun respect al drepturilor omului.

Într-un asemenea context, Convenția constituie, pe plan european, garanția colectivă a unora din principiile enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului, întărită printr-un control judiciar internațional, ale cărui decizii trebuie să fie respectate de către state. Activitatea judiciară a CEDO a devenit una dintre garanțiile de bază a eficacității dreptului european și un factor important în dezvoltarea lui ulterioară.

Protecția, acordată dreptului de proprietate de art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția europeană, este formulată în termenii următori: „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate să fie privat de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și principiile generale de drept internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului pe care îl au statele de a pune în vigoare legi pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții ori amenzi”.

Conform jurisprudenței constante a CEDO, acest articol conține trei norme distincte de protecție a dreptului de proprietate. Cea dintâi, care este exprimată în prima frază a primului alineat și îmbracă un caracter general, enunță principiul respectării proprietății private. Cea de a doua, figurând în fraza a doua a aceluiași alineat, se referă la privarea de proprietate privată, supunând-o anumitor condiții. Cea de a treia, prevăzută în al doilea alineat, recunoaște statelor puterea, între altele, de a reglementa folosința bunurilor conform interesului general și de a pune în vigoare legile pe care le consideră necesare acestui scop. Pentru prima dată, Curtea a făcut această analiză în hotărârea sa din 23 septembrie 1982, pronunțată în cauza Sporrong și Lonroth împotriva Suediei [25, p. 15; 65].

În deciziile sale ulterioare, CEDO, în mod constant, a respectat interpretarea respectivă. Luând în considerare aceste momente, putem afirma că dreptul de proprietate privată este fixat pozitiv în art. 1 Protocolul nr. 1, ca un drept fundamental al omului.

Potrivit unui studiu efectuat de Centrul de Resurse Juridice [17, p. 67], până la 31 decembrie 2011, CEDO a pronunțat 227 de hotărâri cu privire la cauzele moldovenești. După numărul hotărârilor adoptate în cererile îndreptate împotriva sa, Moldova devansează astfel de țări ca Belgia, Elveția, Olanda sau Spania, țări care au devenit parte a CEDO cu mult timp înaintea Moldovei și care au o populație cu mult mai mare decât cea a Moldovei.

Din cele 227 de hotărâri, 16 vizează doar satisfacția echitabilă, prin două hotărâri cererile au fost scoase de pe rol, iar în alte trei cauze au existat câte două hotărâri. Dintre cele 206 hotărâri, în care a fost examinat irevocabil fondul, doar în două: cauza Flux contra Moldovei, nr. 6, din 29 iulie 2008 și cauza Ivanțoc ș.a. contra Moldovei și Rusiei, CEDO a constatat că Moldova nu a violat Convenția europeană.

Faptul multiplelor condamnări ale Moldovei de către CEDO poate fi explicat prin caracterul evident al violărilor și lipsei reacției autorităților moldovenești, motivarea proastă a hotărârilor judecătorești,¹ cunoașterea bună a conținutului Convenției europene de către unii avocați moldoveni, dar și prin calitatea insuficientă a reprezentării Guvernului moldovean la Curte.

În cele 204 hotărâri moldovenești, adoptate în favoarea reclamanților, au fost constatate mai mult de 300 de violări ale Convenției europene², printre care 11 violări ale Protocolului nr. 1, art. 1 (protecția proprietății, cu excepția art. 6).

¹ Atunci când examinează, dacă ingerința este justificată, CEDO nu acceptă alte motive decât cele invocate de către instanțele judecătorești naționale (ex. Hotărârea pe *cauza Șarban contra Moldovei*, 4 octombrie 2005, § 102)

² Acest număr nu include violările art. 1 din Protocolul nr.1, când a fost constatată o violare a art. 6 din Convenția europeană în cauzele privind neexecutarea hotărârilor judecătorești naționale și casarea neregulamentară a hotărârilor judecătorești.

Spre deosebire de alte țări cu multe condamnări pronunțate de CEDO, în care majoritatea hotărârilor vizează una sau câteva probleme sistemice sau repetitive, hotărârile moldovenești se referă la un spectru larg de probleme. Majoritatea situațiilor pentru care Republica Moldova a fost condamnată de CEDO, a culminat, la nivel național, grație hotărârilor judecătorești sau deciziilor procurorilor, ilegale, adică se datorează sistemului judecătoresc sau procuraturii. Lipsa reacției adecvate în atât de multe situații susține aparența că procurorii și judecătorii nu aplicau în modul convenit prevederile Convenției europene.

Din cele 117 violări ale art. 6 din Convenția europeană, 59 reprezintă neexecutarea hotărârilor judecătorești, 19 țin de casarea improprie a hotărârilor judecătorești irevocabile, iar nouă hotărâri se referă la termenul îndelungat de examinare a cauzelor. Majoritatea hotărârilor CEDO cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost pronunțată până în 2008. În anul 2011 au fost pronunțate șapte hotărâri de acest gen, însă acestea sunt diferite de hotărârile pronunțate anterior. În 2011, Republica Moldova a fost condamnată de patru ori pentru casarea improprie, prin revizuire, a hotărârilor judecătorești irevocabile. Respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor nu reprezintă o problemă sistemică în Republica Moldova. Cele nouă condamnări pentru nerespectarea termenului nerezonabil de judecare a cauzelor se referă la situații neobișnuite sau la trimiterea repetată a cauzelor la rejudicare.

În baza celor 227 de hotărâri ale CEDO, Guvernul Republicii Moldova a plătit peste 12.8 milioane EUR. Mai mult de 10 milioane EUR (78% din suma totală) au fost plătite în temeiul doar a trei hotărâri³. Peste 9.2 milioane EUR dintre acestea au fost acordate în două hotărâri, în anul 2008.⁴ Această sumă era mai mare decât întreg bugetul instanțelor judecătorești moldovenești pentru anul 2008. Până în 31 decembrie 2011, Guvernul Republicii Moldova a plătit în baza soluțiilor amiabile sau a declarațiilor unilaterale peste 1 milion EUR. CEDO acordă destul de rar compensații de peste 1 milion EUR. Cele trei cauze moldovenești, în baza cărora au fost plătite peste 10 milioane EUR vizau relațiile economice cu statul sau companiile de stat, iar încălcările constatate de CEDO sunt deosebit de grave.⁵

³ Hotărârile pe *cauza Oferta Plus SRL contra Moldovei* (satisfacție echitabilă), din 12 februarie 2008 (EUR 2.5 mil.), pe *cauza Unistar Ventures GMBH contra Moldovei*, din 9 decembrie 2008 (EUR 6.7 mil.) și pe *cauza Dacia SRL contra Moldovei* (satisfacție echitabilă), din 24 februarie 2009, (EUR 0.9 mil).

⁴ Hotărârile Unistar Ventures, în care satisfacția echitabilă a depășit EUR 6.7 mil. și Oferta Plus SRL, din 12 februarie 2008, în care satisfacția echitabilă a depășit EUR 2.5 mil.

⁵ În hotărârea pe *cauza Oferta Plus SRL contra Moldovei*, din 19 decembrie 2009, CEDO a constatat că CSJ a casat arbitrar o hotărâre irevocabilă împotriva statului, iar ulterior directorul companiei a fost arestat pentru că nu a dorit să retragă cererea de la CEDO; în hotărârea pe *cauza Unistar Ventures contra Moldova*, CEDO a constatat că timp de câțiva ani autoritățile centrale nu au restituit reclamantului câteva milioane de euro; iar în hotărârea pe *cauza Dacia SRL contra Moldovei*, din 18 martie 2008, CEDO a constatat că anularea dreptului de proprietate a reclamantului asupra unui imobil nu putea fi justificată, iar după aceasta Guvernul a încercat să împiedice reclamantul să prezinte pretențiile sale cu privire la satisfacția echitabilă.

În toate aceste cauze Curtea Supremă de justiție a RM a pronunțat hotărâri în folosul statului, neglijând Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului.

La începutul anilor 2000, judecătorii considerau Convenția europeană drept un instrument declarativ și nu o aplicau. Acest fapt este confirmat prin numărul mare de hotărâri ale CEDO, în care, ultima hotărâre judecătorească națională a fost pronunțată de CSJ a RM. Astfel, până la excluderea recursului în anulare din procedura civilă în 2003, Procuratura Generală solicita, iar CSJ a RM casa, prin recurs în anulare, hotărâri irevocabile civile, deși părțile invocau des, că acest procedeu este contrar art. 6 din Convenția europeană, făcându-se trimitere la hotărârea pe cauza Brumărescu contra României (28 octombrie 1999). Judecătorii cunoșteau hotărârea Brumărescu, însă considerau că nu pot să nu aplice legislația națională, atât timp, cât aceasta este în vigoare. Același lucru s-a întâmplat și în cazul admiterii nejustificate a revizuirilor. Deși, în hotărârea pe cauza Popov contra Moldovei (nr. 2) din 6 decembrie 2005 [19] CEDO a constatat că această practică contravine Convenției europene, casarea nejustificată a hotărârilor irevocabile, prin revizuire, a continuat.

Acest fapt confirmă că, deși Plenul CSJ a RM a adoptat Hotărârea nr. 17 „Privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale” încă în anul 2000, chiar CSJ a RM nu o respecta mereu, cel puțin timp de câțiva ani. Convenția europeană a început să fie tratată de către judecători cu o mai mare atenție după anii 2004-2005, când CEDO a pronunțat mai multe hotărâri în cauze moldovenești⁶.

CONCLUZIILE GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată prin cercetarea realizată, constă în identificarea dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept și ca drept subiectiv, fundamental al titularilor, evidențierea necesității reglementării exprese a relațiilor în cadrul instituției dreptului de proprietate privată cu înaintarea recomandărilor concrete.

Lucrarea prezentată este una dintre primele lucrări autohtone, prin care am identificat și cercetat problema reglementării și apărării dreptului de proprietate privată, prin prisma unei analize juridico-comparate a legislației europene și naționale, a doctrinelor în domeniu, prin: abordarea complexă a conceptului dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept civil; elucidarea aspectelor esențiale ale conținutului dreptului subiectiv de proprietate privată și

⁶ Din 1997 și până în 2003, CEDO a pronunțat o singură hotărâre în cauze moldovenești – *Mitropolia Basarabiei ș.a. contra Moldovei*, în anul 2001. În anii 2004 și 2005, au fost pronunțate 24 de hotărâri, care au fost destul de variate în ceea ce privește violările constatate.

dobândirii dreptului de proprietate privată; cercetarea mecanismelor asigurării și apărării dreptului de proprietate privată, în virtutea necesității dezvoltării acestuia și lichidării lacunelor existente în legislație, dar și determinați de nivelul insuficient de expunere a subiectului lucrării date în doctrină.

Impactul practic al cercetărilor realizate în prezenta lucrare au importanță metodologică la investigarea și dezvoltarea conceptului dreptului de proprietate privată atât la nivel teoretic, cât și la nivel practic. Concluziile și recomandările formulate și propuse pot fi utilizate în procesul completării și modificării legislației autohtone care reglementează raporturile juridice apărute în procesul recunoașterii, dobândirii și protecției dreptului de proprietate privată. Pentru a percepe mai profund materia cercetată, am făcut o analiză comparativă a doctrinei și a legislației unor state membre ale Uniunii Europene, iar rezultatele obținute sperăm să contribuie la dezvoltarea instituției dreptului de proprietate privată și la perfecționarea legislației autohtone în domeniu.

Investigațiile efectuate au pus în lumină actualitatea și importanța temei cercetate, ele conducându-ne la următoarele concluzii:

1. Fiind o categorie complexă, dreptul de proprietate privată, este interpretat în doctrină în mai multe sensuri: ca bază a sistemului economic, ca libertate publică, ca drept subiectiv real, ca element al ordinii de drept.

Până în prezent, în literatura de specialitate nu există o concepție unanimă privind definirea dreptului de proprietate privată, faptul datorat, în opinia noastră, următoarelor: caracterul complex și importanța majoră a noțiunii, ce urmează a fi definită; metamorfozele, condiționate de dezvoltarea continuă a relațiilor juridice în cadrul dreptului de proprietate; critica doctrinară a definirii dreptului de proprietate privată doar prin triadă; promovarea doctrinară a concepției precum că definirea dreptului de proprietate privată duce la limitarea acestuia.

În urma cercetărilor efectuate și ținând cont de opiniile cercetătorilor din domeniu, referitoare la dreptul de proprietate privată, considerăm că acesta poate fi definit în felul următor: *Dreptul de proprietate privată este un drept subiectiv al titularilor privați asupra obiectelor materiale sau nemateriale, cu excepția celor excluse din circuitul civil, obiectele dreptului de proprietate privată fiind sesizabile, prescriptibile și alienabile, cu excepțiile prevăzute de lege, asupra cărora, titularii exercită, în putere proprie și în scop propriu, posesia, folosința și dispoziția, în mod absolut, exclusiv și perpetuu, în limitele legii.*

2. Constituția Republicii Moldova nu definește proprietatea privată, dar, pe cale de consecință, rezultă că proprietatea care nu este publică, este privată, deoarece acestea sunt unicele forme sau feluri de proprietate recunoscute, clasificarea fiind *summa divisio*. Prin

urmare, proprietatea privată este aceea care aparține particularilor – persoane fizice ori persoane juridice.

3. Ca urmare a investigațiilor, întreprinse în prezenta lucrare, am stabilit existența a trei curente de opinii ale specialiștilor din domeniu, referitoare la esența și apartenența dreptului de proprietate privată: *primul*, în care autorii susțin că dreptul de proprietate este unic și nu necesită o divizare în forme de drept de proprietate privată și drept de proprietate publică; *al doilea*, în care autorii menționează că dreptul de proprietate publică aparține statului și autorităților publice centrale și locale, iar dreptul de proprietate privată aparține persoanelor fizice, juridice și statului, autorităților publice; și *al treilea* curent de opinii, pe care îl promovăm prin prezenta cercetare, este cel conform căruia dreptul de proprietate privată aparține subiecților privați, și anume persoanelor fizice și/sau juridice.

4. Modurile de dobândire a dreptului de proprietate desemnează totalitatea mijloacelor juridice reglementate de lege – acte juridice și fapte juridice, prin care se poate dobândi dreptul de proprietate indiferent de forma sa. În viziunea noastră, modurile de dobândire a dreptului de proprietate, prevăzute de CC al RM nu se aplică în egală măsură ambelor forme de proprietate, reglementate de Constituție: proprietatea publică și proprietatea privată, unele moduri fiind temei de dobândire doar pentru subiecții privați (privatizare, ocupațiune, dobândirea bunurilor găsite etc.), altele – doar pentru stat și autoritățile publice (succesiune vacantă, exproprierea pentru utilitate publică, achiziții publice, etc.).

Alt obiectiv, realizat prin investigațiile întreprinse în prezenta lucrare, reprezintă **Recomandările**, care s-au conturat și necesită a fi implementate în legislația națională, și anume:

- 1) A modifica denumirea Titlului III din CC al RM prin ”PROPRIETATEA PRIVATĂ”.
- 2) A modifica conținutul alin. (1) art. 315 din CC al RM prin următoarea redacție: ”Proprietatea privată constituie dreptul titularului de a poseda, de a folosi și de a dispune de bunul său, în putere și scop propriu, în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege.”
- 3) Considerăm necesară includerea în legislația civilă a prevederilor, prin care să se stabilească, în special, care moduri sunt originare și care sunt derivate, deși o asemenea soluție a problemei o regăsim în comentariul CC al RM, ea este însă doctrinară.
- 4) A modifica art. 323 din CC al RM prin următoarea redacție: de a exclude din alin. (2) sintagma ”precum și bunurile care, prin natura lor, nu au proprietar”; a suplini art. 323 din CC al RM cu alin. (3) care să prevadă: ”În cazul în care, în termen de 6 luni de la data renunțării exprese la dreptul de proprietate privată asupra bunului sau abandonării acestuia, nici o persoană

nu va exercita ocupațiunea bunului, bunul va reveni statului sau administrației publice locale a locului de aflare fizică a bunului.”

5) Sensul alin.(2) art. 328 din CC al RM „Proprietarul terenului înconjurat de râuri, heleșteie, iazuri, canale sau de alte ape nu devine proprietar al terenurilor apărute prin scăderea temporară a apelor” vine în contradicție cu alin. (1) din același articol „Adăugările de teren la malurile apelor curgătoare revin proprietarului terenului riveran numai dacă ele se formează treptat”, de aceea, pentru a lichida confuzia, propunem excluderea din alin. (2) a noțiunii „de râuri”.

6) Considerăm necesară completarea prevederilor CC al RM care reglementează accesiunea, ca modalitate de dobândire a dreptului de proprietate privată, printr-un articol nou: art. 330¹ ”Accesiunea animalelor.”

”(1) Animalele (inclusiv păsările) domestice, rătăcite pe terenul altui proprietar, pot fi dobândite în proprietate privată de către acesta, dacă proprietarul animalelor domestice nu le revendică în termen de 30 de zile de la data declarației făcute la administrația publică locală de către proprietarul terenului.

(2) Roiul de albine, trecut pe terenul altuia, revine proprietarului terenului, dacă proprietarul roiului nu îl urmărește timp de două zile.

(3) Prevederile alineatelor (1) și (2) nu sunt aplicabile în cazul în care proprietarul terenului a provocat, cu rea-intenție, trecerea animalelor pe terenul său.”

7) A completa art. 296 din CC al RM cu noi prevederi, în următoarea redacție:

a) alin. (5) ”Bunurile din domeniul privat aparțin persoanelor fizice și juridice, în modul stabilit de lege”;

b) alin. (6) ”Bunurile din domeniul privat personal, stabilite prin lege, aparțin persoanelor fizice, acestea fiind insesizabile și imprescriptibile. Dreptul de proprietate privată asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândit de terți prin uzucapiune”.

8) A completa art. 374 din CC al RM prin următoarele:

a) alin. (1), finele frazei se completează cu expresia: ”... dacă acestea s-au păstrat în natură până la punerea pe rol a cauzei civile, de către instanța de judecată, intentată în baza cererii revendicantului”.

b) alin. (6): ”Dreptul la acțiunea în revendicare este imprescriptibil, dacă legea nu dispune altfel”.

9) A completa prevederilor CC al RM, Cartea II, Titlul III, Capitolul III, Secțiunea I, art. 344 în următoarea redacție:

a) denumirea: ”Proprietatea comună. Temeiurile apariției și apărarea.”

b) alin. (3): ”Fiecare coproprietar desinestătător poate fi reclamant sau pârât, în orice acțiune privitoare la coproprietate, inclusiv în cazul acțiunii în revendicare.”

c) alin. (4): ”Hotărârile judecătorești pronunțate în folosul unui coproprietar profită tuturor coproprietarilor. Hotărârile judecătorești emise împotriva unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari.”

10) A modifica și completa prevederilor art. 376 din CC al RM prin următoarele:

a) titlul art. 376 ”Acțiunea negatorie.”

b) alin. (1) a se modifica în următoarea redacție: ”Proprietarul poate intenta acțiune negatorie contra oricărei persoane care pretinde că este titularul vreunui drept real, altul decât cel de proprietate, asupra bunului său. El poate cere, de asemenea, despăgubiri pentru prejudiciul cauzat. Pot fi solicitate despăgubiri și în cazul în care nu se cere încetarea încălcării sau executarea acestei cerințe este imposibilă.”

c) a se completa cu alin. (4): ” Dreptul la acțiunea negatorie este imprescriptibil.”

BIBLIOGRAFIE:

1. Arseni A., Creangă I., Gurin C. Constituția Republicii Moldova comentată articol cu articol, vol. I. Titlul I. Principii generale. Chișinău, CIVITAS, 2000, 163 p.,
2. Baieș S. ș.a. Drept Civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Volumul II. Chișinău, CARTIER juridic, 2005. 275 p.,
3. Băieșu A. Dreptul de proprietate în Republica Moldova în contextul convenției europene a drepturilor omului. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova: științe juridice; Știința juridică și legislația Republicii Moldova: istoricul, realitățile, concepțiile și perspectivele realizării; Serie nouă Nr. 1, Chișinău, 1998. – p. 615.,
4. Bîrsan C. Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, București, 2013, 486 p.
5. Bîrsan C., Drept civil. Drepturile reale principale, ed. a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, 387 p.
6. Cojocari E. Dezvoltarea reglementărilor constituționale ale dreptului de proprietate privată în Republica Moldova. În mon. col.: Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală. ed. Tipografia centrală. Chișinău 2004, p. 255,
7. Cojocari E., Botea Gh. Unele particularități ale reglementării dreptului de proprietate privată în Codul Civil al RM și în Noul Cod Civil Român, Articol publicat în ”Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective.” Conferința științifică cu participare internațională, dedicată aniversării a 80 de ani de la nașterea lui Victor Volcinschi, dr. în drept, profesor universitar/com. de org.: Nicolae Roșca, Chișinău, CEP USM, 2014, 420 pagini,
8. Cojocari Eugenia. Drept Civil. Drepturi reale. Bălți: tipogr. Biznes-Elita, 2003. 239 p.,
9. Constantin M., Dicționar de drept civil. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.- 332p.,
10. Ctitor Natalia, Aspecte teoretice și dimensiuni istorice privind evoluția dreptului de proprietate privată, În: Закон и жизнь, nr 5 (235), Chișinău, 2011, ISSN 1810-309X, pp. 46 - 53, (0,9 c.a.),

11. Ctitor Natalia, Esența dreptului de proprietate ca categorie juridică și economică/studiu comparativ. În: Reafirmarea drepturilor și libertăților fundamentale la 60 ani ai Declarației, Universale a Drepturilor Omului. Tezele Conferinței internaționale științifico-practică, Ediția 2009, Universitatea de studii europene din Moldova, Chișinău, 2008, ISBN 978-9975-9676-6-2, pp. 121 – 126, (0,7 c.a.),
12. Ctitor Natalia, Esența, conținutul și obiectele dreptului de proprietate privată, În Legea și viața, nr 6 (234), Chișinău, 2011, ISSN 1810-309X, pp. 12 - 19, (0,9 c.a.),
13. Ctitor Natalia, Privatizarea – mod specific de dobândire a proprietății private, În: Legea și viața, nr 5 (233), Chișinău, 2011, ISSN 1810-309X, p. 25 - 31, (0,8 c.a.),
14. Ctitor Natalia, Protecția dreptului de proprietate, a patrimoniului și a posesiei. Esență juridică și reglementare. În: Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene. Tezele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători, Ediția a II-a, Institutul de istorie, stat și drept al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2008, ISBN 978-9975-4002-5-1, pp. 21 – 26, (0,6 c.a.),
15. Cușmir C., Asigurarea constituțională a dreptului la proprietate: elemente comparate, Teză de doctor în drept, 2006, 153 p.,
16. Dogaru I., Cercel S., Drept civil. Teoria generală a drepturilor reale. București: ALL BECK, 2003. 365 p.,
17. Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012, Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă și al Departamentului de Stat al Statelor Unite, Tipogr. "Imprint Plus", 2012, 196 p.,
18. Gîscă V. Drept civil. Chișinău, Tipografia "Elena-V.I.", 2005, 688 p.,
19. Hotărârea CEDO Popov (nr. 2) vs Moldova din 6 decembrie 2005// [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20(ro).pdf), vizitat la 07.02.2014,
20. Mattei U., Baieș S., Roșca N. Principiile fundamentale ale dreptului de proprietate privată, Editura ARC, București, 2000, 346 p.,
21. Popa Eugenia T. Acțiunea în revendicare. București: Lumina LEX, 1998. 146 p.,
22. Tălămbuță Angela, Însemnătatea și particularitățile bunurilor aflate în proprietate privată la încheierea contractului privind înstrăinarea lor cu condiția întreținerii pe viață. Articol publicat în "Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective." Conferința științifică cu participare internațională, dedicată aniversării a 80 de ani de la nașterea lui Victor Volcinschi, dr. În drept, profesor universitar/com. de org.: Nicolae Roșca, Chișinău, CEP USM, 2014, 420 p.,
23. Ungureanu O., Munteanu C., Tratat de drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 429;
24. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. Москва: Статут. 2000 – 848 с. // <http://lawbook.by.ru/civil/Braginsky1/cont.shtml>, vizitat la 07.02.2014,
25. Карсс-Фриск Моника., Жеребцов А.Н., Меркулов В.В., Эртель А.Г., Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 1 Протокол 1.; Право на собственность: Прецеденты и комментарии; Москва, 2002. - 5 с; JurisprudentaCEDO.com // <http://jurisprudentacedo.com/Sporrong-si-Lonnroth-contrasuedia-Protejarea-proprietatii-Norme-aplicabile.html>, vizitat la 07.02.2014,
26. Кикоть, В. А. Об основных тенденциях развития учения о праве собственности при государственно-монополистическом капитализме // http://www.pravo.vuzlib.org/book_z150_page_3.html, vizitat la 07.02.2014,

27. Лазарь Я. Собственность в буржуазной правовой теории. М., 1985// <http://bib.convdocs.org/v22604/>, vizitat la 07.02.2014,
28. Мейер Д. И. Русское гражданское право: чтение, изданные по запискам слушателей. Москва: Типография современных известий, 1873, 730 с.,
29. Саватье, Р. Теория обязательств. – Москва: Прогресс, 1972. 170 с.,
30. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве. Учеб.- практ. Пособие, 2-е изд., Москва, «Дело», 2000, 512 с.

ADNOTARE

Ctitor Natalia. Esența dreptului de proprietate privată și reglementarea acestuia în Republica Moldova. Teză de doctor în drept. Specialitatea 553.01 - Drept privat (Drept civil). Chișinău, 2015.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii, bibliografia din 191 de izvoare, 143 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvintele - cheie: drept de proprietate privată, mod de dobândire, apărarea dreptului de proprietate privată, conținutul dreptului de proprietate privată, obiectul și titularii dreptului de proprietate privată.

Domeniul de studiu al prezentei lucrări constă în analiza în esență a reglementărilor relațiilor sociale cu privire la proprietatea privată la nivel național și internațional, modurile de dobândire a dreptului de proprietate privată și modalitățile de apărare a proprietății private, elucidarea aspectelor teoretice privind apariția și dezvoltarea dreptului de proprietate privată.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul cercetărilor rezidă în aprofundarea cunoașterii dreptului de proprietate privată, în calitate de formă a dreptului de proprietate, reflectată în Constituție și în alte acte normative din Republica Moldova, dezvăluirea importanței instituției dreptului de proprietate privată, prezentarea noilor fațete în cercetarea dreptului de proprietate privată ca de formă distinctă de proprietate. *Obiectivele cercetării:* a formula o definiție a dreptului de proprietate privată; a evidenția particularitățile dreptului de proprietate privată ca formă aparte; a cerceta și analiza modalitățile originare de dobândire a dreptului de proprietate privată; a elucida mecanismele de garantare și de apărare a dreptului de proprietate privată în Republica Moldova; a formula concluzii de ordin teoretic și practic și de a înainta propuneri de *lege ferenda*, care să rezulte logic din investigațiile efectuate în lucrare, contribuind la îmbogățirea doctrinei în problemele vizate și la perfecționarea legislației în vigoare.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei constă în prezentarea, sub aspect teoretic și practic, a rezultatelor investigărilor realizate, reeșind din relevanța dreptului de proprietate privată ca drept subiectiv, ca drept fundamental și importanța reglementării exprese a instituției date în legislația națională. Cercetarea prezentată contribuie la îmbogățirea doctrinei în problemele vizate și la perfecționarea legislației în vigoare în domeniu

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept și ca drept subiectiv, fundamental al titularilor, evidențierea necesității reglementării exprese a relațiilor în cadrul instituției dreptului de proprietate privată cu înaintarea recomandărilor concrete. Lucrarea prezentată este una dintre primele lucrări autohtone, care a cercetat aprofundat problema reglementării și apărării dreptului de proprietate privată, prin prisma unei analize juridico-comparate a legislației europene și naționale, a doctrinelor în domeniu, prin: abordarea complexă a conceptului dreptului de proprietate privată, ca instituție de drept civil; elucidarea aspectelor esențiale ale conținutului dreptului subiectiv de proprietate privată și dobândirii dreptului de proprietate privată; cercetarea mecanismelor asigurării și apărării dreptului de proprietate privată, în virtutea necesității dezvoltării acestuia și lichidării lacunelor existente în legislație, dar și determinați de nivelul insuficient de expunere a subiectului lucrării date în doctrină.

Семантика теоретическая и ценность прикладная а тезы резидă в фактлă чă, в презентă lucrare, се вчирă о тратаре мултиспектуалă а реглентăрилулă juridice ce țin de instituția dreptului de proprietate privată. Această lucrare poate servi drept suport didactic pentru studenții, masteranzii și doctoranzii facultăților de drept, pentru specialiștii din domeniul dreptului privat, pentru orice persoană interesată.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute pot servi drept suport teoretic în studierea instituției dreptului de proprietate privată și pot fi transpuse în legislația națională în vederea îmbunătățirii acesteia.

АННОТАЦИЯ

Ктитор Наталья. Сущность права частной собственности и ее регулирование в Республике Молдова. Диссертация на соискание научной степени доктора права. Специальность: 553.01 – Частное право (гражданское право). Кишинёв, 2015.

Структура диссертации: введение, три главы, заключение, библиография из 191 источников, 143 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в семи научных статьях.

Ключевые слова: право частной собственности, вид приобретения, защита права частной собственности, содержание права частной собственности, предмет и субъекты права частной владельцев собственности.

Область исследования данной работы является анализ сущности правового регулирования общественных отношений по частной собственности на национальном и международном уровне, виды приобретения частной собственности и методов защиты права частной собственности, теоретическое освещение возникновения и развития частной собственности.

Цель и задачи исследования. Цель данной работы заключается в углублении исследований права частной собственности, в качестве формы права собственности, выделенной Конституцией и другими законами Республики Молдова, значимость института права частной собственности, в представлении новых направлений в области исследования права частной собственности как обособленной формы собственности. Задачи исследования: сформулировать определение права частной собственности; выделить особенности права частной собственности как обособленной формы права собственности; исследовать и проанализировать способы приобретения права частной собственности; выяснения механизмов гарантирующих и защищающих право частной собственности в Республике Молдова; сформулировать теоретические и практические выводы и внесение предложений по улучшению законодательства.

Научная новизна и оригинальность диссертации состоит в формулировании некоторых идеи в продвижении теоретических и практических выводов, предложении изменения и дополнения гражданского законодательства, которые могли бы благотворно повлиять на усовершенствование правового поля в области право частной собственности, что делает его более совместимым с существующими правилами ЕС.

Решенная научная проблема состоит в определении права частной собственности как институт права и как субъективного, основного права собственников, подчеркивая необходимость явного регулирования отношений института права частной собственности.

Теоретическое и прикладное значение работы состоит в комплексном исследовании проблемы института права частной собственности. Настоящая диссертация является одной из первых работ посвященных проблеме института права частной собственности, что может явиться стимулом для дальнейшего разработке данной проблемы и формулирования новых решений в этой области. Так же работа может

служить в качестве учебно-методического пособия для студентов и аспирантов юридических факультетов, специалистов частного права.

Внедрение научных результатов. Полученные результаты могут служить теоретической поддержкой в изучении института права частной собственности, а также, могут быть учтены в процессе улучшения национального законодательства.

ANNOTATION

Ctitor Natalia. The essence of the private property right and its regulation in the Republic of Moldova.

PhD Thesis, specialty 553.01 – Privat Law (Civil Law). Chişinău, 2015.

Thesis structure: introduction, three chapters, conclusions, bibliography of 191 sources, 143 pages of basic text. The results obtained are published in 7 scientific papers.

Key words: private property right, modes of acquiring, the contents of the private property right, the subject and holders of the private property right.

Field of study of the given paper consists of essential analysis of social regulations on private property at national and international levels, modes of private right acquiring, ways of property right vindication, elucidation of theoretical aspects on the occurrence and development of private property right. The novelty and scientific originality of the thesis is to formulate some theoretical and practical ideas and suggestions de lege ferenda, which would logically result out of the researches carried out in the papers, contributing to the enrichment of the doctrine in matters covered, to legislation improvement, making it more compatible with existing community regulations. The thesis research methodology consists of using the following methods: historical, logical, comparative, systemic, dynamic and synthesis analysis, etc.

Goal and objectives of the thesis. The aim of the research lies in deepening knowledge of the right to private property, as form of ownership, as evidenced by the Constitution and other laws of the Republic of Moldova, the importance of the institution of private property rights, to present new research solutions of the right to private property as distinct from ownership. Research objectives: to formulate a definition of the right to private property; to highlight the peculiarities of the right to private property as separate form; to investigate and explore ways of acquiring originating private property right; to elucidate the mechanisms that guarantee and defense of private property rights in Moldova; to formulate theoretical and practical conclusions and making proposals for law ferenda that would logically result from investigations conducted in this paper, contributing to the enrichment doctrine in matters covered, the improvement of legislation, making it more logically consistent and cohesive existing national and international regulations on the right of private property.

Scientific novelty and originality of the thesis is to formulate certain theoretical and practical ideas and submit proposals for law ferenda that would logically result from investigations conducted in this paper, contributing to the enrichment doctrine in matters covered, the improvement of legislation, making her more compatible with existing Community legislation.

Important scientific problem solved is to identify the right to private property as an institution of law and as a subjective right, fundamental for holders, highlighting the need for explicit regulation of relations in the institution of private property right.

Theoretical and practical value of the thesis is that in this paper we put a precise treatment of legal regulations related to the institution of private property right. The same work can serve as a teaching support for students and postgraduate faculties of law, private law professionals.

Implementation of scientific results. The results can serve as theoretical support in studying the institution of private property rights and may be transposed into national legislation to improve this.

CTITOR NATALIA

**ESENȚA DREPTULUI DE PROPRIETATE PRIVATĂ ȘI REGLEMENTAREA
ACESTUIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA.
SPECIALITATEA: 553.01 – DREPT PRIVAT (DREPT CIVIL)**

AUTOREFERATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

Aprobat spre tipar:

Formatul hârtiei

Hârtie offset.

Tirajul 50 ex.

Coli de autor 2,4

**Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
mun.Chisinău, str.A.Mateevici 60, MD-2009**